

Български Книжици.

ЧАСТЬ II.

1859. ІУЛІЯ

КНИЖКА НЪРВА

ОТГОВОРЪ

На извиненіе-то Г-нъ Хр. Сичанъ Николовъ за критика (*).

Любезни читатели!

Видѣхъ и прочетохъ » извиненіето » което написалъ издательство на Буквенницѣ-тѣ, Г. Христодулъ Сичанъ Николовъ противъ мене и критикѣ-тѣ ми за Славенскѣ-тѣ ми Грамматикѣ, и спорѣдъ

(*) Тая отговорна статія ни ся прати тъя дни отъ Словеснѣйшаго Господина Т. С. Бурмовъ учителя въ Габрово, кой-то по-напредъ ни бѣ дѣлъ писменно изъволеніе да му изѣавиши имѧ-то, и ми јѣ радостно вмѣща-

каквото ми налагатъ длъжностъ Български-тѣ Книжици, (Виж. бр. 10. стр. 314, замѣч.) отговаряме съ охотъ на него. Да ви каза впрочемъ откровенно, не щѣхъ да пишѫ никаквъ отговоръ на това „извинение“, « при всичкѣ-тѣ си готовностъ да испильнѣ » възлагаемо-то на имене поръженіе отъ Български-тѣ Книжици, ако не бѣше ся допрѣль Буквенникъ-тъ до личность-тѣ ми. Защо? ще кажете. Ето защо. Само-то извинение « ясно показва на опитни-тѣ изъ наши-тѣ учени, колко є то неоснователно и, съдователно, колко малко то оправдува Буквенникъ-тъ. Азъ бихъ рекъль, на място всѣкаквъ отговоръ, само: читете и пакъ читете моѣ-тѣ критики, и буквенниковото извинение « и дѣло-то само ѡществи. Но тай като Г. Буквенникъ-тъ докача лицето ми (а то є известно на мнозина ико въ да не є написано, имѧ-то ми и това трѣбуваше да предполага издатель-тѣ на Буквенницѣ-тѣ) и най-паче, като има много таквизи, кои-то сами по себеси не ще да могатъ да оцѣнятъ извинение-то « му въ паралель съ критикѣ-тѣ ми, азъ ще станѫ пакъ ръководителъ, тай сѫщо какво-то бѣхъ, кога-то предложахъ Буквенницѣ-тѣ за разглежданіе.

Въ критикѣ-тѣ си, коїж-то написахъ противъ Буквенницѣ-ти на Г. Христодула С. Николова единствено по желаніе да привнесѫ ползъ на народа нашъ, като прѣдувардѣ по неопитни-тѣ учители, да не би да ѹжъ употребѣтъ за учебникъ, както ѹжъ назначава Г. Буквенникъ-тъ, и тай да си губїжъ ученици-тѣ врѣмѧ-то въ критикѣ-тѣ си, повторяме, азъ ненаписахъ нищо таквози, което да докача само-то лицо на съчинитель-тѣ отънъ съчиненіето му. Но щѣло ниему да му є досадно, чи като ся показватъ не-

вамъ въ Книжици-ти. Читатели-ти ся уже добре познаватъ съ Г-на Бурмова, и Книжици-ти нематъ освенъ похвалъ и благодареніе да му отнесатъ за неговы-ти безпрестанни эа народни поиздъ трудови.

достатки-тѣ на твореніе-то му, ся показвалъ и той самъ какваж способность и силж има, на това никой нему ю кривъ. Ніего ли повече трѣбува сега да глѣдами или народъ-тѣ? Кой ще бѫде толкова безразсѫденъ, щото да ся рѣши да прикрива несъвръшенността на ѹедного, кога-то съ това ся принася немалъкъ вредъ на цѣлъ народъ? » Земля-та, казва Г. Христодулъ Сичанъ Николовъ, прозявава различни цвѣтъ и билки, едни потребни за животпитаніето на человѣка и на животны-те, други прилични ради красотѣ-тѣ си и благовоніе-то си за увеселеніе человѣку; а други непотребни за нищо. « Добро, тѣй. Но дрогъ ся разпознае, кои трави и билки сѫ потрѣбни, кои не сѫ и вообще кои какваж природъ иматъ, малко ли врѣмя ся ю минжло? Малко ли жертви сѫ станжли дрогъ ся познаѣтъ свойства-та на трави-тѣ? Не ю ли юавно напримѣръ чи дрогъ сѫ опознали юдовити-тѣ трави немалко человѣци трѣбувати да сѫ изгинжли, защо-то има растенія, кои-то отъ само-то прикосновеніе до тѣхъ нанасижтъ голѣмъ повредъ и даже смртъ на человѣкъ? И тѣй не ю ли и отъ тѣзи стрѣнж голѣма услуга за человѣчество-то, гдѣ-то ботаници-тѣ сѫ ся трудили и ся трудихъ да опознаятъ трави-тѣ и билки-тѣ? Защо пакъ Г. Хр. К. Сичанъ Николовъ не дава да ся даде мифие за Буквенница-тѣ му, за да ся покаже, кѣмъ кой родъ трави и билки ся относя тя, кѣмъ полезни-тѣ или непотрѣбни-тѣ и вредителни-тѣ? Или иска той да ся умрѣтвїжтъ отъ неїмъ умствено мнозина, дрогъ ся опознае свойство-то й? » Но мнимы-те най-непотребни, продлѣжава Г-нъ Сичанъ, и най-вредителни и тѣмъ е дало естество-то по едно особно дѣйствiе и талантъ, за да сѫ полезни и тія въ нѣщо. « Истина, пакъ истина. И нѣгова-та Буквенница ю потрѣбна и си има особиж цѣлъ въ міроявленіе-то защо-то като нищо безъ цѣлъ не става и тя си има свої цѣлъ, своє назначение. Које ю прочеє нѣйно-то назначение? Тя има назначение да покаже на всички-тѣ,

чи кой-то много мисли за себеси и сът впуща въ работи, за които няма сълъж и способност, намѣсто да ги извърши, пріема посрамление, и чи тия книги, кои-то имѣтъ горчива и дивъ плодъ, съ полезни само за огънь, както и древеса-та, кои-то съ отъ този родъ. Букъ-ть, напримѣръ, като нѣма добъръ плодъ, съ горе въ лѣзва въ вещество за зданія-та; Буквенница-та, коя-то има съдество съ ніего, спорѣдъ както съ види отъ критикъ-тѣ нашъ, очевидно всичка-та за горѣніе и други подобни потрѣби ще остави освѣтъ нѣколко екземпляра, кои-то ще съ вардѣнѣ въ библиотекѣ за вѣченъ поучителенъ урокъ.

» Въ Австрийѣ, казва Г. Сичанъ, жители-тѣ никого списателя не хулатъ, но сички-тѣ равно хвалятъ. « То ю най-добрѣ, като хвалятъ въ Австрийѣ всички-тѣ писатели равно, да отиде Г-н Буквенникъ-ть та да живѣе за да пріема похвалѣ единаквѣ съ знаменити-тѣ знатоци на Славенски-тѣ язици, съ Шафарика, Копиця и други-тѣ.

» И Платона княза Философскаго, като критикуваха хоругви онататакъ, Г. X. Сичанъ Николовъ, що остава до другого. « Падоу, по долу Г. Христодуле! Не упорствуй толкова, но знай, че Буквенница-та ти заслужваше по голѣнъ ударъ, отъ какъвъ-то съ сложи за ползъ народни.

» Похвалы-тѣ, съ старае да увѣри еще Г. Сичанъ, — надеждатъ на уста-та на знаменити-те и честны-те лица, а хулы-те на уста-та на скитающи-те ся по крѣчми-те « каква недѣлъ! Честни-тѣ и знаменити-тѣ лица, по логикъ-тѣ Сичановъ, хваѣни и недостойни-тѣ, сир. тѣзи, кои-то заслужважъ укори, хули. Това не съ честни лица, но ласкатели. Знаменити-тѣ хора винаги хортували истинѣ-тѣ за ползъ-тѣ на человѣчество-то. Богочеловѣцъ Иисусъ Христосъ, кой-то ни е далъ височайшій образецъ за постъяніе-то, не хвалилъ Фарисеи-тѣ, а ги наречалъ сълпи ворожи,

робове повалени; змii; порожденiя ехиднини; (Маф. гл. 23.) и вообще имъ раскривалъ пороци-тъ, за да ся неувлича народъ-тъ съ тѣхни-тъ вѣнкашнъ набожность. Апистоли-тъ не хвалили ере-тици-тъ, но прѣдувардавали отъ тѣхъ. Тѣй сѫщо постѣжвали и Святи-тъ отци церковни. Сичацова-та Буквенница, като ще изгуби толкова врѣмя на толкова дѣца, защо да ся не прѣстави тя на свѣтъ-тъ, таквази, каква-то си е, во имя-то на просвѣщенiе-то и да ползж-тъ народнъ, подобно както постѣжвали знаменити-тъ святи мѫжи (да оставилъ на стрѣнъ сега несвяти-тъ-свѣтски-тъ), кога било полезно за истици-тъ и за човѣщи-тъ да ся раскри-вятъ вещи-тъ какво-то си сѫ?

Напразно ся трудилъ еще Г. Хр. Сичацъ да прѣстави, чи за вкусъ-тъ прѣпирня не бива, та да докаже съ това, чи Буквенница-та му има достоинства, но тѣ само на критикъ-тъ не аресвѣтъ, тѣй като на всички-тъ хора ѹедно и сѫщо-то, казва той, не арес-ва. Напразно: защо-то освѣнъ това чи има на свѣтъ-тъ вкусъ и-зященъ, правъ, вкусъ разваленъ, лѣжливъ, грамматика-та ся но о-тнася къмъ областъ-тъ на вкусъ-тъ. По тѣзи причини той неможе да рече, че тя на един аресва, а на други не. Кога ся разглѣжда ѹедно такова съчиненiе, какво-то грамматика, за да ся види какъ ѹе то съставено, логически ли или не, по закони-тъ ли на языкъ-тъ или не и тѣй понататъкъ, могжтъ да ся прѣставїжть положителни и ясни доказателства, какво-то направихии ний въ критикъ-тъ си тѣй што всѣкий да може да види какъ ѹе работа-та и защо ѹе тай. За подобни съчиненiя никакъ не може да ся каже чи както ѹедни аресвѣтъ ѹедни краскъ, а други-другъ, тѣй ѹедни аресвѣтъ Букве-ници-тъ, а други не ѹекъ аресвѣтъ. Тука иде работа-та за това, каква ѹе краска-та, черна ли или бѣла, сирѣчъ Буквенница-та съста-вена ли ѹе добрѣ или не, ще ли принесе ползъ или вредъ. На нѣ-кой-си може да ся чини чи това, що тѣ правїжть или мислѣжть, ѹе

добро или истинно, най-паче ако ги је обладало самооболешение; но твърдътъ да имъ ся покажатъ, по закони-тѣ на човѣческий-тъ разумъ, всички-тѣ имъ недостатки и несъвръшества тѣлъ що-то и тѣ сами да ги видятъ, ако не сѫ съвсемъ раждясали въ кръво-то. Ако да ся слѣдваше логикъ-тѣ Г. Сичанъ, тогавъ не щъше да може да ся познава, које є истинна које не є, које є полезно, које не є; търговци тѣ не щъха да могатъ да познаватъ која стока є добра, која є лошава, кои пари сѫ каипави, кои не сѫ и проч.

И твой Г. Христодулъ Сичанъ може да биде царь на вкуса си да обича черно-то или бѣло-то, но кога го попиташъ, које є черно или бѣло, тръбова да знае да отличи юдно-то отъ другото и кога му прѣдставляватъ, чи є потребна бѣла вещь, той да не подава черна, та да увѣрява чи є тя бѣла. Той може да пише и да печата какви-то ще книги не само съ негово си а и съ чуждо иждивеніе (*), но да не отъснява свободъ-тѣ на другите, кога тѣ искашъ въ имѧ-то на просвѣщеніе-то и на истинна-тѣ, во имѧ-то на общенародни ползъ, да покажашъ и никому и на всички-тѣ народъ, чи книга-та му не приближава къ цѣль-тѣ, но удавява, чи на място ползъ тя може да принесе вредъ; защо-то не є праведно той да пичети пари, а цѣль народъ да тръпи вредъ.

Г. Сичанъ мислилъ, че критикъ-тѣ на Буквенницъ-тѣ му искашъ да му покруси, да му докаче честь-тѣ, като прѣдставиши грамматикъ-тѣ му въ сичкъ-тѣ й наготъ, за да може да имъ види всѣкий каква-то си юта. Не мисли ли ти, почтенѣйши Г. Сичанъ че ти самъ си си развалилъ ч есть-тѣ юще кога-то си издалъ творешките-то си, защо съ него си ся показашъ прѣдъ цѣль свѣтъ като

(*) Въ начало-то на Буквенница-тѣ си Г. Сичанъ обявяваша, чи Габровско училище му помогнало съ 500 книги.

Къде си? Дело-то на критикътъ бъше само да прѣдуварди несъвѣдущи-тѣ и да ти покаже грѣшки-тѣ за да си исправишъ грамматикъ, ако ю възможно, а не да тя кори. Гдѣ намѣри нѣщо въ критикъ-тѣ ми, което да ти докача личность-тѣ или честь-тѣ? Като хоротувашъ, чи сѫмъ искалъ да ти докачъ честь-тѣ, защо не си показалъ съ какво и гдѣ? Не видишъ ли, чи въ критикъ-тѣ ми освѣнъ погрѣшки-тѣ, кои-то си направилъ, като си съставлявалъ Буквенницъ-тѣ, пишо по вече вѣма? Ти си ся силиъ напротивъ да докачешъ честь-тѣ ми, ти почтенѣйши, а неазъ твоѧтѣ, както показва моѧ-та критика и твоѧ-то „извиненіе.“ «Ти си излѣзъ вѣнъ отъ предметъ-тѣ си и си зель на място да представишъ доказателства само противъ критикъ-тѣ ми, да мя укорявашъ, чи сѫмъ билъ къмъ тебе неблагодаренъ, за гдѣ-то си ушъ стоалъ съ грѣди противъ хулители-тѣ ми и прѣстоювалъ за добро-то ми и за гдѣ-то си мя хвалилъ прѣдъ зломисленници-тѣ ми; ти, повторямъ, си докачилъ честь-тѣ ми, като хоротувашъ неопредѣленно, чи на юдинъ връхъ мене голѣма хула си стоалъ съ грѣди противъ хулители-тѣ ми. Каква ю тѣзи голѣма хула? защо съ прѣувеличенностъ и неопредѣленостъ въ израженїа-та си карашь читатели-тѣ да мыслѣятъ за това, онова и да си прѣставляватъ, може, Богъ знае що, и да не имъ оставяшъ да знаятъ, тѣ-зи хула клевета ли ю была или не? Ти ако си стоълъ пасрѣща противъ зломисленници-тѣ ми, кои-то сѫ искали да мя укоряватъ, ако си прѣстоювалъ за моѧ добро, ти си испълнилъ юдно дело Христіянско, за което ще си приемешъ несомнѣнно награда-тѣ на небе-то; но да искашъ да ти ся некритикува съчиненіе-то, по тѣзи причини, нѣмашъ правдѣ: защо-то *amicus Plato, amicus Socrates, sed magis amica veritas.* Знай добрѣ, чи съвременници-тѣ и потомство-то ще сѫдятъ тѣзи, кои-то за хатъръ къмъ юдинъ човекъ прѣмачаватъ истини-гъ ся кога ю потребно да и-

Скаже тя за общепроднъ ползъ и не мысли чи ся је хортувалъ истинна-та за Буквенница-тъ ти отъ неконъ ослушъ, за която подмѣташъ въ извиненіе-то си

Тъй като ти си вече излѣзъ отъ прѣдли-тъ на законъ-тъ критикъ и си ся докачилъ до лице-то ми, поради това ползувамъ ся тута съ случай-тъ да ти обявяжъ и азъ отъ стрѣнъ-тъ си, чи наистинъ ще произлѣзе между тебе и мене голяма ослуша, ако ся неоставишъ ти отъ нѣмѣреніе-то си да откривашъ въ Габрово гръцко училище съ које-то нѣщо си немалко побръкала на напреднованіе-то на народнъ-тъ ни школъ, и тогава ще имамъ право да ти обнародвашъ дѣлата и да ти докачашъ личность-та. Сега оставямъ това, що је било, като нѣщо вече минжало макаръ и да можъхъ спорѣдъ новодѣ-тъ, кой-то ми даде, да тя не пожалѣши въ този случай.

Любезни читатели! до сега ний хортувѫхи колко-то да ся защитимъ отъ нападениа-та, кои-то ни е направилъ Г. Сичанъ, чи сме му критикували Буквенница-тъ, и колко-то да докажемъ, чи критика-та не је дѣло Богопротивно, а Богоугодно. Сега да си уловимъ да направимъ нѣкои забѣлѣжваніа противъ негови-тѣ възраженіа, кои-то ся допиржатъ до самъ-тъ ни критикъ.

Г. Сичанъ Николовъ иска да каже, че като је прѣвелъ правила-та на Буквенница-та отъ Франц. грамматикъ на Ноеля и Шапсали, је постѣпнъ какво-то пчелата, кога-то тя прави медъ отъ цвѣтъ-тъ. О, да бѣше медъ нїгова-та буквенница, колко щѣше да бѣди това приятно за дѣца-та, кои-то щѣха тога-зи и да ся учятъ и да ся наслаждавжатъ съ този медъ! За сожалѣніе Г. Сичанъ непостѣпнъ като пчела-та, а ми както муха-та, кога тя..... Това ся види отъ нашъ-тъ критикъ. Г. Сичанъ чита: возможно ли је да сѫ приведе грамматикъ. Защо да ся пи-та възможно ли је това, које-то је вече дѣйствително? Ний пока-

захми, какъ је прѣвелъ той, и разяснихми съ примѣри, какъ къвъ му је прѣводъ-тъ. Отъ нашж-тж критикж ся види какъ и гдѣ је той прибавилъ свое или измѣнилъ нещо, подобящся, както иска да ни увѣри на пчелж-тж. Трѣбуваше той сега да ни покаже съ доказателства, чи примѣри-тѣ, кои-то ній турихми за да представимъ, че је той прѣвождалъ правила-та на Буквенница-та отъ реченж-тж Франц. грамматикж, въ много мѣста, рабски, чрезъ које-то между друго-то излѣзли правила лиши за Славянскій-тъ јазыкъ и даже противни ниему, нѣмжть никквж доказателњ и убѣдителнї силж. Но той си прѣмъчаль за тѣхъ, като чи ги нѣма. Всѣкій може да каже за једно нещо, че не је тжй, нѣ безъ доказателства не му вѣрвжть.

На наши-тѣ забѣлѣжваніа, чи глаголь дѣлаю је дѣйствитељъ, Г. Буквенникъ-тъ орговаря, глаголь макаръ и да је дѣйствителъ, но като му нѣма предъ ипого непосрѣдственно-то доплѣніе, остава срѣденъ както и пишу к расно, сlyшу в nima-телно, казва той. Но самъ же Г. Сичанъ дума въ Буквенница-тж си кога опредѣљава срѣдній-тъ глаголь, чи той ся различава въ това отъ дѣйствителный тъ чи неможе да има доплѣненїе несрѣдственно (гл. Букв. §. 94 стр. 53.) Самъ Г. Буквенникъ-тъ дума чи лесно средство, за да ся познава дѣйствителнъ залогъ е то-ва; требе да ся гледа да ли може да му ся тури нѣкое доплѣнѣніе несрѣдственно. Поспѣшаю, пишу дѣйствителни глаголи са, поне-же може да ся рече: азъ поспѣшаю близиняго, пишу посланіе (бу-квен. стр. 53) Като је тжй наистинж, зашо мисли чи глаголитъ, ко-што могжть да прїемжть доплѣненїе несрѣдственно сж срѣдни? Самъ си противорѣчишь Г. Сичане! и съ това симъ себе си посрамявашъ. Но кой ти је кривъ?

По пататъкъ Г. Буквенникъ казвѣ, чи като не думали Българи-тѣ изражавамъ, трѣбувало да ся рече: толкувамъ, зищого била дир-ната рѣчь тѣмъ извѣстна и ся употреблявал: на мѣсто изражавамъ Година 2. Час. 2. Книж. 13.

Ний казахми вече въ критикътъ си чи толкувамъ ѹе рече: правъкъ ясно това коюто не є разумително и чи следователно тъзи рѣч не може да ся употреби на място изразявамъ, защото този диритъ глаголь ѹе каже: изображавамъ нѣщо съ думи съ тълодвижение, съ музикъ съ живописъ или съ замине. Сега ни остава да помолимъ Г. Сичана да послуша по внимателно Българи-тѣ, когато хоратуватъ за да ся научи какво ѹе глаголь толку въмъ а колко-то за глаголь и зражавамъ да поглѣдне въ словари-тѣ Славено-Руски.

Противъ нашето забѣлѣжваніе чи въ §. 98 на буквенниците туренъ за примѣръ глаголь личенъ на място безличенъ, Г. Сичанъ пи-та: « да ли нѣма глаголи, които съ земята и на трето-лични? » Ний не казахми въ критикътъ си, чи нѣма глаголи лични, които да ся употребляватъ и безлично. Ний само представихми, чи Г. Сичанъ употребилъ личенъ глаголь за примѣръ на безличенъ: защото той казва въ буквенниците си чи » едноличните глаголи, които ся казуватъ и безлични и третолични не ся употребляватъ во всите лица и само въ третото на единствено-то число « (гл. бук. стр. 54) и непосредствено следъ това представлява между другите примѣри: явит ся. Изъ устъ твоихъ сужду тя Г. Буквенник!

Наши-тѣ забѣлѣжванія на §§ 101, 103 Г. Буквенникъ и не разумѣлъ и по тъзи причинѣ изважда странно заключеніе, чи » Българска-та Грамматика, като єе писана за Българе тя не є прѣводъ отъ Француски. » Ний не сми нищо хортували за Българскѣ грамматики. Чудни нѣща! Прочити чи добрѣ Г. Сичане, наши-тѣ забѣлѣжванія и ѹе си видишъ грѣшкѣ-тѣ.

Като привель примѣръ: *несите корысти ся царю вашему* Г. Буквенникъ не ся постаралъ да покаже, какъ този примѣръ доказва, чи глаголь *несу* є будуще врѣмя. Колко то за това гдѣ-то казвѣ, чи на прѣвообразни-тѣ славенски глаголи настояще-то и будуще-то врѣмя съ юднакви, трѣбува да знае Г. Буквенникъ, чи друго є нѣщо, кога настояще-то ся зема и като будуще нѣкой путь (това бива въ много юазици) и друго є, кога ся турїятъ форми различни, изъ кои-

то юдна-та да означава будуще, а друга-та — настояще; както ю това въ неговъ-тъ Буквеницъ, тогава като и двѣ-тѣ форми означаватъ настояще.

Г. Буквенникъ казва, чи въ мои-тъ критикъ ся намирали *сомикисми*. Нали трбуваше това да ся подтвърди съ примѣри, за да ся види има ли или нѣма тамъ *сомикисми*? Не може, повторяши, да ся вѣрва на това, що не є доказано: защо-то може нѣкой си да увѣрява за туй, що го нѣма, не само по юднѣ наклонность къмъ лъжъ-тъ, но и по невѣжество.

Г. Сичанъ ми обявлява най послѣ, чи съмъ могълъ свободно да си подпиша имѧ-то, защо-то нѣмалъ той намѣреніе да ми докача честъ-тъ. Като је тжъ защо той досяга лицето ми, въ „извиненіе-то“ си? — Да бѫде увѣренъ Г. Буквенникъ, чи не отъ боязнь да ми не докаче той честь-тъ, си не подписахъ азъ имѧ-то, но за да може той да је по свободенъ отъ злобъ и ненависть и тжъ да си разглѣда по внимателно погрѣшки-тѣ. Но вмѣсто да ся въсползува съ указаніата ми, Г. Буквенникъ по-вече распитвалъ за имѧ-то ми, додгдѣ да го научи, за да покаже, чи ми є правиль добро и чи је той старъ, а ази младъ. Като чи съмъ знаилъ, чи той вѣче яи научилъ имѧ-то, азъ прѣди появленіе-то на „извиненіе-то“ му да ложъ свободъ на Български-тъ Книжици да ми ювижъ имѧ-то. Да бѫде поконинъ Г. Буквенникъ и отъ тжзи стрѣнъ. Колко-то же за понятія: *старъ и младъ*, добрѣ је той да забѣлѣжи, чи старостъ-та имала важность, каквъ-то ѹ обикновено той придава, въ Авраамовы-тѣ врѣмена. —

Съчинитель-тъ на критикъ-тъ за

Буквеницъ-тъ Сичанова,

Т. Стояновъ Бурмовъ.